

energizberigayuchyh-tehnologij-v-budivnytstvi-2 [in Ukrainian].

9. Yevropeytsiv zobov'yazhut' buduvaty «aktyvni» budynky. [*Europeans will be obliged to build "active" houses*]. Retrieved from <https://ecotown.com.ua/news/YEvropeytsiv-zobov-yazhut-buduvaty-aktyvni-budynky> [in Ukrainian].

10. Pereguda, E., Stoyko, O., Derevinsky, V., Semko, V., Mamontov, I., & Miserzhi, S. (2018). Polityka enerhoefektyvnosti ta enerhozberezhennya yak chynnyk natsional'noyi konsolidatsiyi: problemy formuvannya ta realizatsiyi. Kyiv-Ternopil: "Economic Thought" [in Ukrainian].

11. Green Leasing. Retrieved from: <https://www.go-gba.org/resources/green-building-methods/green-leasing> [in English].

Стаття надійшла до редакції 25.09.2019

УДК 351.74:342.922

DOI <https://doi.org/10.36550/2522-9230.2019.7.10>

*Легеца Євген Олександрович,
доктор юридичних наук, доцент
кафедри адміністративного та митного права
Університету митної справи та фінансів
e-mail: yevhenleheza@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9134-8499>*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ТА ПРИБАЛТІЙСЬКИХ ДЕРЖАВ (ЕСТОНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ, ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ) ЩОДО НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ У ВІТЧИЗНЯНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

У статті висвітлено зарубіжний досвід Республіки Молдова та прибалтійських держав (Естонської Республіки, Литовської Республіки) щодо надання публічних послуг та шляхи імплементації його у вітчизняне законодавство. Розкриті нормативно-правові акти надання публічних послуг в країнах Республіки Молдова, Естонської Республіки та Литовської Республіки. Запропоновано напрями удосконалення законодавства України про надання публічних послуг з урахуванням зарубіжного досвіду, а саме: цілодобовий зручний доступ для всіх користувачів, особливо осіб з обмеженими можливостями або тих, які працюють чи навчаються за кордоном, зі збереженням конфіденційності; використання різних дистанційних каналів комунікації, що, в свою чергу, призводить до зниження вартості такої послуги та до прискорення строку надання різних видів публічних послуг споживачам і, як наслідок, покращення екологічної ситуації (зменшуються викиди палива; витрати паперу тощо); надання публічних послуг в одному місці («єдиний офіс», «єдино вікно» тощо), що дає змогу в повному обсязі задовольнити потреби споживачів.

Охарактеризовано досвід прибалтійських країн (Латвійської республіки, Естонської республіки), можемо визначити такі позитивні аспекти надання публічних послуг в електронній формі: цілодобовий зручний доступ для всіх користувачів, особливо осіб з обмеженими можливостями або тих, які працюють чи навчаються за кордоном, зі збереженням конфіденційності; використання різних дистанційних каналів комунікації, що, в свою чергу, призводить до зниження вартості такої послуги та до прискорення строку надання різних видів публічних послуг споживачам і, як наслідок, покращення екологічної ситуації (зменшуються викиди палива; витрати паперу тощо); надання публічних послуг в одному місці («єдиний офіс», «єдино вікно» тощо), що дає змогу в повному обсязі задовольнити потреби споживачів; зменшення адміністративного навантаження на систему органів влади: як приклад, електронні рахунки-фактури та документи завжди є доступними в особистому порталі споживача, де зберігаються всі фінансові документи тощо; спрощена форма заповнення заяв, бланків тощо, що, у свою чергу, усуває можливість припуститися технічних помилок. Усе це загалом зменшує корупційні ризики і підвищує рівень довіри до органів публічної адміністрації.

Ключові слова: «єдине вікно», «єдиний офіс», електронний доступ, імплементація, послуга, публічна послуга.

Leheza Ye. EXTERNAL EXPERIENCE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND PRIVILEGED STATES (THE ESTONIAN REPUBLIC OF LITHUANIA) ON THE PROVISION OF PUBLIC SERVICES AND THE WAYS OF THEIR IMPLEMENTATION IN THE DOMESTIC LEGISLATION

The article deals with the foreign experience of the Republic of Moldova and the Baltic states (the Republic of Estonia, the Republic of Lithuania) regarding the provision of public services and ways of its implementation in domestic law. The normative-legal acts of providing public services in the countries of the Republic of Moldova, the Republic of Estonia and the Republic of Lithuania are disclosed. The directions of improvement of the legislation of Ukraine on the provision of public services in the light of foreign experience are offered, namely: round-the-clock convenient access for all users, especially those with disabilities or those who work or study abroad, while maintaining confidentiality; the use of various remote communication channels, which in turn leads to a reduction in the cost of such a service and to accelerates the timing of provision of various types of public services to consumers and, as a result, to improve the environmental situation (reducing emissions, paper costs, etc.); provision of public services in one place ("single office", "one window", etc.), which allows to fully satisfy the needs of consumers.

Characterized by the experience of the Baltic States (Republic of Latvia, the Republic of Estonia), we can distinguish the following positive aspects of providing public services electronically: 24/7 convenient access for all users, especially people with disabilities or those with disabilities who work or study for border, with security; the use of different remote communication channels, which in turn leads to a reduction in the cost of such a service and to an acceleration of the period of provision of various types of public services to consumers and, as a consequence, an improvement in the environmental situation (reduction of fuel emissions, paper costs, etc.); the provision of public services in one place ("single office", "single window", etc.), which fully meets the needs of consumers; reduction of administrative burden on the system of authorities: as an example, electronic invoices and documents are always available on the consumer's personal portal, where all financial documents are kept, etc.; simplified form for filling in applications, forms, etc., which, in turn, eliminates the possibility of technical errors. In general, this reduces corruption risks and increases the level of trust in public authorities.

Key words: "single window", "single office", electronic access, implementation, service, public service.

Постановка проблеми. Система публічного адміністрування в країнах, які отримали незалежність, стикнулася з адаптуванням до нестійких умов розвитку, глобалізаційних процесів, постійного зростання інформаційних потоків і технологій. Необхідність перетворень пов'язувалася з невдоволенням публічним адмініструванням, падінням довіри населення до суб'єктів публічної адміністрації. Кожна республіка колишнього СРСР має власний досвід у сфері здійснення адміністративних реформ, що зумовлено місцевими, політичними, історичними, правовими та культурними особливостями країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання правового регулювання послуг як правової категорії перебувають у центрі уваги вчених, а їх різні аспекти досліджувалися у працях таких науковців, як: В.Б. Авер'янов, І.П. Голосніченко, С.В. Ківалов, І.В. Ковбас, І.Б.Коліушко, Т.О.Коломоєць, В.К.Колпаков, А. Т. Комзюк, Р. С. Мельник, С.Г. Стеценко, В.П. Тимошук та ін.

Необхідно також зазначити, що вперше на рівні докторської дисертації захищена тільки одна дисертація О.М.Буханевича «Теоретико-правові та праксеологічні засади надання адміністративних послуг в Україні» (2016 рік), в якому комплексно розкрито теоретичні основи та практика правового регулювання надання адміністративних послуг в Україні [1].

О.М.Буханевич, Є.О.Легеза вказують, що надання послуг становить невід'ємну частину суспільного виробництва будь-якої країни. Під послугою загалом мається на увазі діяльність одного суб'єкта, що здійснюється за ініціативою іншого з метою задоволення потреб останнього [1, с. 116; 2, с. 124].

Мета статті – на підставі комплексного аналізу наявних наукових та нормативних джерел висвітлити зарубіжний досвід Республіки Молдова та прибалтійських держав (Естонської Республіки, Литовської Республіки щодо надання публічних послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Республіки Молдова є всі необхідні для побудови інформаційного суспільства умови: освічене населення, соціальна злагода, розвинута інфраструктура, високий науковий потенціал, система освіти й дослідна база в галузі ІКТ, міжнародне співробітництво, сприйнятливості державного і приватного секторів до нових технологічних розробок [3, с. 7].

Відсоток звернень громадян з метою одержання державних послуг у країні становить приблизно 70 %. Близько 90 % мешканців вважають, що головною проблемою для Молдови є корупція, а приблизно 50 % – дають хабар за вирішення проблем у державних установах. У більш ніж 80 % випадків хабарництво є звичайним шляхом у вирішенні питань громадян під час взаємодії з державними установами. Рівень розвитку державних послуг, доступних в Інтернеті, є низьким, а якість змісту багатьох веб-сторінок державного сектору є незадовільною, що перешкоджає швидкому доступу громадян до інформації. Тривале очікування, неадекватні умови, неефективне надання послуг у деяких установах не відповідають стандартам ЄС та очікуванням громадян. Використання ІТ-ресурсів у сфері публічного управління характеризується непостійністю та неузгодженістю, що знижує ефективність і гнучкість управління [4].

3 травня 2012 р. працює урядовий портал громадських послуг (www.servicii.gov.md), в якому представлений електронний каталог послуг, що надаються громадянам та юридичним особам. Платформа інформує та забезпечує взаємодію між урядом і громадянами. Відвідувачі отримують інформацію про публічні послуги, роздруковують необхідні для подання в державні установи бланки. Сьогодні з 500 пропонованих послуг доступними є 246, 13 з яких надаються в електронному форматі. Крім того, портал дозволяє організувати пошук за низкою критеріїв і взаємодіяти з модератором через форму зворотного зв'язку.

Уряд за сприяння державного підприємства «Центр спеціальних телекомунікацій» і в партнерстві з операторами мобільного телефонного зв'язку «Moldcell» та «Orange» 14 вересня 2012 р. запустили послугу «Мобільний підпис». Пріоритетними напрямками впровадження електронних послуг у 2012 р. виступають «он-лайн ліцензія», «електронна звітність до Національної каси медичного страхування» й «он-лайн запит у сфері будівництва» [5].

Республіка Молдова є восьмою країною у світі, яка впровадила послугу мобільної електронної ідентифікації Mobile-ID завдяки обміну досвідом між Moldcell і компанією групи TeliaSonera з Естонії, мобільного оператора ЕМТ, яка успішно використовувала цю послугу на виборах. TeliaSonera обслуговує понад 175 млн. клієнтів у 20 країнах світу, має достатній досвід у реалізації цієї технології у Фінляндській Республіці, Естонській Республіці, Литовській Республіці тощо [6]. Згідно з даними репрезентативного опитування на національному рівні 83 % підприємств використовують комп'ютери і програмні продукти у

сфері виробництва, надання послуг та управління, а 12 % – планують у найближчому майбутньому здійснити їх закупівлю. Близько 10 % усіх робочих місць оснащені персональними комп'ютерами, 56 % підприємств, що мають комп'ютери, використовують у повсякденній роботі локальні мережі, 37 % використовують інформаційні технології з метою організації роботи на відстані для співробітників, які перебувають на робочому місці менше половини робочого часу на тиждень. Питома вага підприємств, що використовують комп'ютер як робочий інструмент або засіб виробництва послуг, залишається досить низькою (10 %) [7, с. 24].

Однією з причин, що ускладнює широке впровадження ІКТ у бізнес, є низький рівень безпеки ліній передавання даних, комп'ютерів і програмних продуктів, що використовуються для розробки, обробки, отримання і передавання електронних документів. Стратегічна програма [8] надає підтримку державному сектору в прийомі звернень і забезпечує громадянам можливість вибору найбільш зручного способу доступу до публічних послуг: Інтернет, мобільний зв'язок, інтерактивні кіоски та ін. Єдиний урядовий портал спрощує доступ та їх використання в електронному форматі. Громадяни мають персоніфікований досвід взаємодії з органами місцевої влади, користуючись перевагами інноваційних технологій.

Далі розглянемо досвід прибалтійських держав (Естонської Республіки, Литовської Республіки) як таких країн, у яких найбільш простежується розвиток надання публічних послуг фізичним та юридичним особам.

Естонська Республіка першою з республік колишнього СРСР пододала трансформаційний спад і в 1994 р. перейшла до економічного зростання. Естонці завжди вирізнялись твердим індивідуалістичним настроєм, незалежністю мислення, що сприяло становленню раціонального підприємницького капіталізму в державі.

Ключовими складовими перетворень були глибока мікроекономічна лібералізація, радикальна валютна реформа і грошова приватизація. Здійснені Урядом заходи з лібералізації цін і підписання низки угод з Європейським Союзом дозволили республіці отримати право користуватися свободою торгівлі нарівні з європейськими країнами. Усе це дало змогу не лише швидко подолати дефіцит товарів і послуг (характерний для соціалізму), а й перетворити Естонію в державу з найменшим рівнем корупції серед усіх пострадянських республік. Країна зарекомендувала себе успішним реформатором, досвід якої використовується як модель в інших державах з перехідною економікою [9].

Уряд значну увагу приділяв комп'ютерній освіченості громадян, особливо в сільській місцевості. У 1997 р. було прийнято рішення про оснащення шкіл сучасними комп'ютерами та Інтернетом. Мета програми «Стрибок тигра» полягала в підготовці школярів і вчителів до тих можливостей, які можуть надати комп'ютери і новітні інтернет-технології. Усі школи готують освічених випускників, що, у свою чергу, сприяє збільшенню кількості робочих місць зайнятих в ІТ-сфері. Програма «Дивись на світ» спрямована на верстви населення, які з певних вікових чи інших причин не мають можливості зробити це самостійно. Обидві програми діють донині [10, с. 7].

У 2011 р. 76 % жителів *Естонської Республіки* віком 15-74 роки вже користувалися Інтернетом, 74 % всіх приміщень підключені до мережі (у 2005 р. показник становив лише 34 %). Сьогодні понад 70 % державних послуг надаються через Інтернет портал. На думку експертів, по-справжньому електронний уряд працює лише в Республіці Сінгапурі та Естонській Республіці.

У підготовленому Всесвітнім економічним форумом Звіті про конкурентоспроможність у сфері ІТ-технологій Естонія посіла 25-те місце серед 133 держав, у сфері доступності електронних послуг – перше. Цінність будь-якого ІТ-проекту залежить від ступеня корисності його практичного застосування у повсякденному житті.

Сьогодні для громадян Естонської Республіки повсякденною справою стало отримання е-послуг, які регулюються відповідно до законодавства про електронні бази даних. Естонські закони електронним процедурам надають рівний із «паперовими» статус. Ключовим елементом усіх інноваційних інформаційних систем в Естонській Республіці стала електронна ID-карта як обов'язковий ідентифікаційний документ кожного громадянина. Всередині карти розміщена мікросхема з інформацією про власника і два сертифікати, один з яких відповідає за ідентичність картки, а другий представляє цифровий підпис власника. ID-карта має високий ступінь захисту, оскільки містить PIN-код, який дозволяє використовувати її в багатьох web-системах. ID-карта є основним елементом у спілкуванні держави та громадянина, яка забезпечує доступ до всіх інстанцій і послуг. На практиці для зручності застосовується мобільний ID, за якого PIN-код вводиться з мобільного телефону. За допомогою цього пристрою місцеві жителі купують квитки на громадський транспорт (їх наявність кондукторами перевіряється за допомогою спеціального портативного пристрою), в театр, сплачують покупку в магазині. Крім того, можна отримати послугу «м-парковка», здійснити різні види реєстрацій і платежів [10, с. 6, 14].

Найбільш широко використовується послуга «е-школа», основними користувачами якої є сім'ї з дітьми шкільного віку. Вона доступна учням (доступ до навчальних матеріалів і розкладів), учителям (планувати заняття, розміщувати матеріали) і батькам (записати дітей до школи, спостерігати за їх успішністю). Система дає змогу уникати проблем, пов'язаних з нестачею інформації в освітній сфері. В усіх школах і бібліотеках є доступ до Інтернет мережі. Після закінчення середньої школи всі випускники складають державні іспити, результати яких вводяться в систему. Кожен з випускників може ознайомитися з

ними як через державний портал (eesti.ee), так і отримати у вигляді sms-повідомлення на мобільний телефон. Вступ до вищих навчальних закладів відбувається через державну систему подання вступних заяв, яка об'єднує базу даних усіх закладів і результатів випускних екзаменів, що значно спрощує процедуру вступу.

Концепція інформаційного суспільства вимагає наявності підготовлених кадрів, тому практично кожен ВНЗ в Естонській Республіці готує фахівців в IT-сфері. Деякі з них не мають аналогів у світі, наприклад, фахівців з комп'ютерної безпеки готують у Талліннському і Тартуському технічних університетах [6]. Успішність економіки залежить від ділової активності громадян. Будь-який підприємець, оминаючи бюрократичну тяганину, може створити фірму за допомогою комп'ютера. На Бізнес-порталі можна зареєструвати компанію за 18 хв, тобто за цей проміжок часу вона з'явиться в реєстрі підприємств, у податковому департаменті та інших необхідних структурах.

Для здійснення цієї процедури необхідно мати лише естонську ID-картку, проте система розпізнає ID-картки з Королівства Бельгії, Португальської Республіки, Литовської Республіки та Фінляндської Республіки. Ведеться робота над тим, щоб громадяни інших країн могли прямо в Інтернеті організувати свій бізнес в Естонській Республіці.

У країні 98 % фірм користуються у своїй роботі комп'ютерами з Інтернетом, 66 % – мають домашні сторінки в Інтернеті, 40 % – отримують рахунки в електронному вигляді. При створенні фірми всі документи можуть бути підписані цифровим підписом. Інформаційна система «е-земельний реєстр» дає змогу здійснювати пошук нерухомості виходячи з її номінальної вартості. Через систему «е-податки» надаються 92 % податкових декларацій, перевіряється податкова інформація, за необхідності вносяться зміни або доповнення на підставі зібраних з різних джерел даних.

Система працює цілодобово і без вихідних, вхід до неї відбувається за допомогою ID-картки, мобільного-ID або через інтернет-банк. Система «е-банк» ідентифікує клієнта за допомогою ID-карти або мобільного-ID, які є надійнішими за картки з паролями. Через Інтернет-банки цілодобово здійснюються перекази (98 %). Основна маса бланків і форм усіх державних установ є доступною в Інтернеті та може бути оформленою в електронному вигляді.

Система «е-пацієнт» дозволяє реєструватися на прийом до лікаря, змінювати час візиту або відмінити його зовсім, а також нагадати пацієнту про наближення дати відвідування. Користувач може побачити доповнення, зроблені лікарем до його історії хвороби, ознайомитися з результатами аналізів [6].

Інформаційна система «е-поліція» забезпечує полісменам доступ до бази даних Шенгенської зони, що значно полегшує процедуру встановлення можливих правопорушень затриманої ними особи або проходження автомобіля, на якому вона пересувається. Крім того, працівники спроможні приймати оперативні рішення без зайвого спілкування з диспетчером. Швидкий та ефективний інформаційний обмін, організований між місцевими і закордонними структурами охорони правопорядку, дозволяє оперативно реагувати на різні критичні ситуації та дзвінки громадян про екстрену допомогу, затримувати осіб, які перебувають у державному і міжнародному розшуку. Система створена для захисту законослухняних громадян. Вона сприяє зменшенню кількості нещасних випадків, приборканню порушників швидкісного режиму та пияцтва за кермом, запобіганню різним злочинам – в Естонії за останній час у 4 рази знижено рівень смертності в дорожньо-транспортних пригодах.

З 2005 р. жителі Естонської Республіки можуть проголосувати на виборах в Інтернет-режимі (за допомогою ID-карти або мобільного-ID незалежно від того, чи перебувають удома або за кордоном). Електронні вибори проводяться за кілька днів до «традиційних» паперових.

З метою забезпечення анонімності голосування після ідентифікації особи відбувається поділ поданого голосу і цифрового підпису. У 2009 р. під час проведення місцевих виборів 104 413 учасників голосування (15,7 %) скористалися можливістю проголосувати в Інтернеті. У процесі створення перебуває електронна система з реєстрації шлюбів та оформлення розлучень. Усі документи в електронних системах підписуються цифровим підписом за допомогою ID-карти. Він має таку саму юридичну силу, як і паперовий. Його неможливо скопіювати, і він є недійсним без відповідних кодів. Зловживання електронною ідентичністю та її крадіжка переслідуються законом. Захист особистої інформації громадян є невід'ємною частиною естонського законодавства.

Зберігання та використання інформації в електронному вигляді регулюється кількома різними законами. Використання баз даних державної установи постійно відстежується і фіксується спеціальним чином [10, с. 15]. Більшість людей, які користуються ID-картою в Інтернеті, не підозрюють, що підключаються не до єдиної, а до безлічі баз даних.

В Естонській Республіці з метою уникнення створення однієї гігантської бази даних розроблена технологія «Перехрестя». Вона дає змогу використовувати кілька баз різних установ через один портал. Модульна конструкція є досить ефективною, оскільки збій в одній системі не впливає на інші. Технологія дозволяє уникати виникнення монополістів у сфері розробки програмних систем, оскільки держава не спирається на окремого конкретного розробника. Це забезпечує наявність конкурентного клімату і гарантує країні відразу кілька провідних компаній-розробників.

Естонські провайдери безпосередньо сполучені з багатьма європейськими державами, причому ці з'єднання багаторазово про дубльовані, що створює додаткові переваги у сфері захищеності від збоїв. Територія Естонської Республіки повністю покрита сигналом трьох мобільних операторів, які дають

можливість мобільного Інтернет з'єднання, у великих містах можливий 3G-зв'язок.

У державі існує 1140 офіційно зареєстрованих точок бездротового Інтернету, з'єднання на більшості з них є безкоштовним. Практично в кожному кафе чи ресторані, в державних установах є можливість користування безкоштовним бездротовим Інтернетом. Навіть у важкодоступних умовах достатньо переміститися на кількасот метрів, щоб отримати сигнал.

Державна ініціатива EstWin спрямована на побудову широкопasmової мережі нового покоління, яка забезпечить швидкість зв'язку до 100 Мбіт/сек. Безліч фундаментальних інновацій в Естонії вже завершені, але швидкі зміни в інформаційному суспільстві вимагають постійного руху. Створюється повна електронна версія системи охорони здоров'я, ведуться роботи з підтримання й оновлення наявних систем [6].

Державний портал (eesti.ee) дає можливість жителям *Естонської Республіки* отримувати достовірну інформацію і користуватися е-послугами для громадянина, підприємця та чиновника. Портал об'єднує близько 100 е-послуг, 300 офіційних бланків. На сайті розташовано по над 2000 різних статей і 1500 посилань. Головне завдання проекту Egorise полягає у звільненні підприємців від наявних адміністративних перепон і поліпшенні їх доступу до інформації у країнах-партнерах проекту – Республіці Білорусь, Естонській Республіці, Литовській Республіці, Фінляндській Республіці тощо.

У *Литовській Республіці* впроваджено концепцію «е-послуги». В державі збільшилася пропозиція та якість таких послуг, що позитивно позначилося на ставленні суспільства до їх використання.

У 2012 р. населення країни 181 759 разів скористалося «е-заявкою на навчання за основними програмами», 68 649 – для подання декларацій за місцем проживання, 62 633 – реєстром жителів «Mani dati» (Мої дані), 44 060 разів цікавилися прогнозом розміру пенсії.

Державні та муніципальні установи активно здійснюють електронні закупівлі. Порталом латвійських публічних послуг (www.latvija.lv) скористалося понад 258 тис. жителів [11]. У державі розроблено унікальну в Європі технологію електронного цифрового підпису eParaksts, який не потребує смарт-карт, спеціальних пристроїв і програмного забезпечення [12]. Проект розроблений Латвійським державним центром радіо і телебачення (LVRTC). Електронний підпис eParaksts забезпечує зручну та обов'язкову в правовому відношенні комунікацію з державними установами, банками та постачальниками телекомунікаційних послуг, використовується для укладання бізнес-договорів з усіма установами ЄС.

Процес підписання здійснюється протягом кількох хвилин, адресат отримує документ електронною поштою. Клієнт використовує PIN-код, наданий йому в момент отримання електронного підпису, та створений ним пароль. Замовити eParaksts можна в центрах обслуговування клієнтів LVRTC, які співпрацюють з державним агентством «Інформаційні системи культури», що розташовані в 60-ти бібліотеках держави. Для замовлення використовується паспорт та анкета заявки, яку можна заповнити і роздрукувати на сайті (www.eparaksts.lv) або в бібліотеці. Надалі всі дії з аутентифікації здійснюються на порталі.

Електронному цифровому підпису Законом про електронні документи надана юридична сила, формування електронної інфраструктури. В межах проекту RAIN-1 прокладено майже 3400 км широкопasmових кабельних ліній, охоплено 468 сільських староств держави (у 241 з них раніше не було жодного доступу до Інтернету), які поєднані з 51 самоврядуванням. Проект RAIN-2 спрямований на прокладення ще близько 4400 км широкопasmових кабельних ліній, створення інфраструктури зв'язку в не менш ніж 770 невеликих містах і селах країни.

Таким чином, має бути створена єдина мережа, яка дасть змогу 98 % жителів країни отримати можливість користуватися широкопasmовим зв'язком.

В електронний простір було переміщено такі публічні послуги [13]:

- «е-поліцію», що дає інтерактивну можливість звернутися до поліції, отримати інформацію про розгляд заявки і прийняте рішення тощо;
- «портал водіїв», який дозволяє швидко й легко отримати посвідчення водія, оперативно повідомити про загублений документ, зареєструватися на іспит;
- реєстрацію приватних підприємств та акціонерних товариств (пакет послуг розширюється);
- створення і впровадження електронної системи обслуговування мешканців.

Висновки. На підставі комплексного аналізу наявних наукових та нормативних джерел висвітлено зарубіжний досвід Республіки Молдова та прибалтійських держав (Естонської Республіки, Литовської Республіки щодо надання публічних послуг та розкриті наступні задачі:

1. В законодавстві Республіки Молдова інформаційні технології є невід'ємною частиною повсякденної діяльності органів публічної адміністрації щодо надання публічних послуг. Органи виконавчої гілки влади зазначених країн, тобто уряди, міністерства та їх структурні підрозділи використовують у своїй діяльності інформаційні технології, які сприяють підвищенню якості публічних послуг, роблять публічне адміністрування зазначених органів більш ефективним, що, у свою чергу, веде до поліпшення взаємодії держави та громадян, зокрема і юридичних осіб, та підвищують демократичні стандарти забезпечення прав і свобод людини та громадянина у процесі отримання послуг споживачами.

2. Охарактеризовано досвід прибалтійських країн (Латвійської республіки, Естонської республіки), можемо визначити такі позитивні аспекти надання публічних послуг в електронній формі: цілодобовий зручний доступ для всіх користувачів, особливо осіб з обмеженими можливостями або тих, які

працюють чи навчаються за кордоном, зі збереженням конфіденційності; використання різних дистанційних каналів комунікації, що, в свою чергу, призводить до зниження вартості такої послуги та до прискорення строку надання різних видів публічних послуг споживачам і, як наслідок, покращення екологічної ситуації (зменшуються викиди палива; витрати паперу тощо); надання публічних послуг в одному місці («єдиний офіс», «єдино вікно» тощо), що дає змогу в повному обсязі задовольнити потреби споживачів; зменшення адміністративного навантаження на систему органів влади: як приклад, електронні рахунки-фактури та документи завжди є доступними в особистому порталі споживача, де зберігаються всі фінансові документи тощо; спрощена форма заповнення заяв, бланків тощо, що, у свою чергу, усуває можливість припуститися технічних помилок. Усе це загалом зменшує корупційні ризики і підвищує рівень довіри до органів публічної адміністрації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Буханевич О. М. Теоретико-правові та праксеологічні засади надання адміністративних послуг в Україні : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07. К., 2016. 455 с.
2. Легеца Є.О. Концепція публічних послуг: адміністративно-правовий аспект: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 511 с.
3. Национальная стратегия создания информационного общества "Электронная Молдова". Кишинэу, 2005. 80 с.
4. Сводный отчет об информатизации и оснащенности вычислительной техникой, 2010 г. URL : http://www.mtic.gov.md/img/news/2011/08/raport_1_inf_2010.pdf (дата звернення: 18.10.2019).
5. Гришук-Бучка С.Ф. Центр электронного управления (e-government) и его роль в правовой информатизации Республики Молдова URL : pravo.by/Conf2012/reports/Griscuic-Bucica.doc (дата звернення: 18.10.2019).
6. Васильева Н. В. Инструменты реформирования системы надання державних і муніципальних послуг в Білорусі та Молдові. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. №10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua> (дата звернення: 18.10.2019).
7. Национальная стратегия создания информационного общества «Электронная Молдова». Кишинэу, 2005. 80 с.
8. Об утверждении Стратегической программы технологической модернизации управления (электронное преобразование) : Постановление Правительства Республики Молдова от 20 сент. 2011 г. № 710 / Monitorul Oficial № 156-159. Ст. 780.
9. Васильева Н. В. Досвід Естонії в наданні електронних послуг населенню. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua> (дата звернення: 18.10.2019).
10. Э-Эстония - страна, где живет интернет : буклет URL : www.itl.ee/?dl=536 (дата звернення: 18.10.2019).
11. Портал латвійських державних і муніципальних послуг URL: www.latvija.lv (дата звернення: 18.10.2019).
12. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К. : Видав. дім ІнЮре, 2002. 668 с.
13. Кишонас В. Развитие электронной инфраструктуры и электронных услуг в Литве: вклад публичного сектора. Informacines visuomenes pletros komitetas Prie susisiekimo ministerijos. (дата звернення: 8.10.2019).

REFERENCES:

1. Bukhanevich, O. (2016). Teoretyko-pravovi ta prakseolohichni zasady nadannya administratyvnykh posluh v Ukrayini [Theoretical, legal and praxeological principles of administrative services in Ukraine] (*Doctor's thesis*). Kyiv [in Ukrainian].
2. Legeza, E. (2017). Kontseptsiya publichnykh posluh: administratyvno-pravovyy aspect [Legeza EA Concept of public services: administrative and legal aspect] (*Doctor's thesis*). Zaporizhia: ZNU [in Ukrainian].
3. Natsional'naya strategiya sozdaniya informatsionnogo obshchestva "Elektronnaya Moldova" [National Strategy for the Creation of the Information Society "Electronic Moldova"]. Kishinev [in Russian].
4. Svodnyy otchet ob informatizatsii i osnashchennosti vychislitel'noy tekhniko, 2010 [Consolidated report on informatization and computer equipment]. Retrieved from http://www.mtic.gov.md/img/news/2011/08/raport_1_inf_2010.pdf [in Russian].
5. Grischuk-Buchka, S. The Center for Electronic Governance (e-government) and its role in the legal informatization of the Republic of Moldova. Retrieved from : pravo.by/Conf2012/reports/Griscuic-Bucica.doc [in Ukrainian].
6. Vasilieva, N. (2010). Instrumenty reformuvannya systemy nadannya derzhavnykh i munitsypal'nykh posluh v Bilorusi ta Moldovi. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok – Public Administration: Improvement and Development*, 10. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua> [in Ukrainian].
7. Natsional'naya strategiya sozdaniya informatsionnogo obshchestva "Elektronnaya Moldova" [National Strategy for the Creation of the Information Society "Electronic Moldova"]. Kishinev [in Russian].
8. Ob utverzhenii Strategicheskoy programmy tekhnologicheskoy modernizatsii upravleniya (elektronnoye preobrazovaniye) : Postanovleniye Pravitel'stva Respubliki Moldova [*On approval of the Strategic*

Program for the Technological Modernization of Management (electronic transformation)»: Decree of the Government of the Republic of Moldova]. Monitorul Oficial, 156-159 [in Russian].

9. Vasilyeva, N. (2013). *Dosvid Estoniyi v nadanni elektronnykh posluh naselennyu. Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok – Public Administration: Improvement and Development*, 11. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua> [in Ukrainian].

10. E-Estoniya - strana, gde zhyvet internet : buklet [E-Estonia - the country where the Internet lives: a booklet]. Retrieved from www.itl.ee/?dl=536 [in Russian].

11. Portal latviys'kykh derzhavnykh i munitsypal'nykh posluh [Portal of the Latvian state and municipal services]. Retrieved from www.latvija.lv [in Latvian].

12. Averyanov, V. (Ed.). (2002). *Vykonavcha vlada i administratyvne pravo*. Kyiv [in Ukrainian].

13. Kishonas, V. *Razvitiye elektronnoy infrastruktury i elektronnykh uslug v Litve: vklad publichnogo sektora. Informacines visuomenes pletros komitetas Prie susisiekimu ministerijos* [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 15.09.2019

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.36550/2522-9230.2019.7.11>

*Манжула Андрій Анатолійович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри галузевого права
та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
e-mail: mors200708@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4662-9376>*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ

У статті проведено аналіз наукових поглядів правників на питання відповідальності. З урахуванням провідних науковців під відповідальністю науково-дослідних установ запропоновано розуміти засоби державного впливу примусового характеру на протиправні прояви діяльності науково-дослідних установ з метою недопущення порушення останніми принципу законності, а в разі такого порушення – заради припинення протиправних діянь, поновлення порушених прав і законних інтересів громадянина та людини.

Зазначено, що науково-дослідні установи є юридичними особами різної організаційно-правової форми та форми власності. Спільним між ними є спрямування їх діяльності, тобто проведення науково-дослідних робіт заради одержання наукового результату. Відповідно ці установи, як суб'єкти права, можуть у своїй діяльності порушувати усталені норми функціонування тих чи інших суспільних інституцій. Таким чином, якщо ці порушення посягають на встановлені нормами права порядки, то вони тягнуть за собою настання адекватної відповідальності.

Зосереджено увагу на тому, що згідно з Положенням про Державний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави, науково-дослідні установи, які отримують підтримку з боку держави та діяльність яких має важливе значення для розвитку науки, економіки і виробництва, включаються до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави. Науково-дослідні установи, включені до названого реєстру, повинні дотримуватися певних вимог, закріплених законом «Про наукову і науково-технічну діяльність» та Положенням про Державний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави. У разі порушення цих вимог до вказаних науково-дослідних установ можуть застосовуватися санкції у вигляді їх виключення з Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави. Таким чином, у ході дослідження наголошено, що законодавець не наводить вичерпного переліку вимог, порушення яких тягне до виключення науково-дослідної установи з Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави. До того ж не визначається вид відповідальності. У відповідності виникає ряд не вирішених на законодавчому рівні питань.

У цьому контексті, акцентовано увагу на відсутності єдиного нормативно-правового акта, який б визначав характерну їм відповідальність. Таким чином, окремого нормативно-правового акта, який б визначав імовірні правопорушення науково-дослідних установ та характерну їм відповідальність немає. У відповідності така ситуація ускладнює механізм притягнення науково-дослідної установи до відповідальності. Тому, за необхідним запропоновано заповнити вказану прогалину в законодавчій регламентації питання відповідальності науково-дослідних установ України. Як варіант – це може бути прийняття закону «Про науково-дослідні установи», в якому окремий розділ був би присвячений питанням їх відповідальності (видам, санкціям, процедурам притягнення, суб'єктам, уповноваженим притягувати до відповідальності тощо).

Окреслено коло проблем вдосконалення відповідальності науково-дослідних установ. Основною проблемою в частині регулювання питання відповідальності науково-дослідних установ є низька їх нормативно-правова